

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu in România liberă unu galbenu; in Austria 4 fl. — Abonamentele se facu in Iassi la Tipografia Societății Junimea; in Bucuresci la librăria Soccec & Comp.

S U M A R I U.

Dreptul publicu alu Românilor și Scoala lui Barnuțiu.

III. De D. T. *Maioreescu*.

Din Carpați. Fragmente, ue D. I. *Negruzzi*.

POESII:

Hotărîrea. Traducere din L. Umland, de D. N. *Schellitti*.

Unu balu, poesie de D. P.

O sară, de D. M. *Popiliu*.

Apelu la autorii români.

Anunciuri.

DREPTUL PUBLICU AL ROMÂNILOR

și

Școala lui Barnuțiu.

Dreptul publicu alu Romaniloru de Simeone Barnuțiu, 1 vol. in 8-o de 472 pag. și XXXVI prefaț. și notița biogr. Iassi. 1867. Tipăriul Tribunei Române.

(Fine).

III.

După ce amu arătat ideile principale ale scoalei Barnuțiu și valoarea demonstrațiunii lor, ne rămâne a vorbi despre modul pertractării și stilul opului ce ne ocupă.

Vomu căută și aci, ca și in observările precedente, a punc pe lectori in stare prin citațiuni numeroase din cartea autorului să-și formeze inși o opiniune imparțială.

Ceea ce din inceputu ne-a surprinsu la lectură, a fostu lipsa de sensu precisu alu cu-

vintelor intrebuintate și contradicerea in care se punu unele pasage cu celalalte și prin urmare se anulează reciproc. Impresiunea produsă prin această manieră este din cele mai neplăcute; toată frasa are aerul de a permite doue înțelesuri contrare și toată demonstrațiunea păcătuiesce prin eroarea logică numită *quaternio terminorum*.

Analizați d. e. unu pasagiu ca acesta:

„Domnii Românilor n’au fostu *neresponsabili* cumu au fostu si sunt dominatorii feudali.“

„Adeveratu ca Români n’au esecutatu pre Domnii loru ca Anglii și Francii cei civilisati: totusi si ei i au judecatu, si pre unii i au numitu buni si mari, pe altii rei si cumpliti. Apoteosile si sentintiele lor sunt scrise in analele si in animele Româniloru: *Radu celu mare, Alecsandru si Stefanu celu bunu si mare, Aron celu cumplitu, &c.*“

Nu vrea să țină aceasta, a-și bate jocu de înțelegerea lectorului? *Responsabilu* in înțelesul dreptului publicu este acela, care poate fi acusat inaintea unei autorități constituite a Statului și condamnatu de aceasta. Unu Dominitoru, unu ministru etc. sunt prin urmare responsabili, când la incetarea funcțiunii potu fi trași la respundere pentru faptele lor și dați justiției civile sau criminale a Statului,

În locul acesteia D. Barnuțiu ne vorbește de judecata „în inima Românilor“ și în opinia istoricilor. Dar cu acest chip și împăratul Nicolae al Rusiei și Ludovic XIV al Franței erau responsabili, fiindcă s'au judecat în inima oamenilor privați, și toată argumentația responsabilității este un joc de cuvinte.

Alt exemplu. În § 97 D. Barnuțiu începe combaterile sale contra Domnului străin prin a ține (pag. 150):

„Românii de în Dacia s'au batut neconținuți în contra dominațiunii străine atatu în Dacia vechea catu și în Dacia lui Aurelian.“

Asemene la pag. 157:

„Onoarea fiacrei națiuni se ține de derepturile lor totu de un'a firme, nemutabili și nealienabili că și libertatea ei, acumu a supune pre Români la *domni străini* va se dica a le atacă *onoarea națională*, fiindu de onoare a fi una națiune supusa la *străini*; precum acelu au demonstrat o și Germanii în dilele noastre candu s'au redicatu totu că unulu în contra lui *Napoleone*.“

Aceiași confuziune în cuvinte, aceeași eroare în conținuere. Alta este Domnul străin și alta este dominațiunea străină. Germanii nu s'au revoltat în contra persoanei lui Napoleon, ci în contra subjugării lor sub Franța. Ține fiindcă Principele străin al României, se ține de casa Hohenzollern, România nu este supusă Prusiei, și pericolele ce le arată D. Barnuțiu în dominațiunea străină, n'au a face cu cestiunea Domnului străin.

Alu treilea exemplu:

În § 57, D. Barnuțiu numeră între problemele despre dominațiunea *continuuă* a națiunii române asupra Daciei și limba națională ca celu mai prețiosu monumentu, care ne-a con-

servatu o sună de nume geografice române, d. e. Ampoiul, Ardesiul, Calata, Campulungul, Iassii, Caracalul, etc.

Dar aceste nu potu proba *continuitatea*, ci numai existența odinioară a Românilor pe pământul Daciei, pe care nimeni n'a pus-o în îndoială. Pentru 20 de nume geografice române în țara noastră ni se potu arăta 100 de nume slavone (Milcovul, Dâmbovița, Ialomița, Glavaciocu, Priscovu, Bucoveșul, Dobroveșu, Popoveni, Iacrița, Preajba, Ilfovu, Jilava, etc. etc.), cari ănsă earăși nu probează continuitatea domniei slavone peste noi, ci numai existența Slavonilor odinioară în țara noastră.

Alu patrulea exemplu:

D. Barnuțiu, în § 73, se întrebă: cine e Românu? și arată apoi între semnele adevăratului Românu și *religiunea*, fiindcă „religiunea consacră naționalitatea, așa că nu e nici unu omu mai nereligiosu decât celu ce sacrifică dreptul și constituțiunea națiunii sale la familii străine.“ (pag. 98.)

Aceasta vrea să țină earăși a se jucă de cuvântul *religiune*. Religiunea este o credință supranaturală, care după scopul și spiritul ei nu a avut nici odată a face cu naționalitatea pământească, ci din contra a avut totdeauna unu caracteru cosmopoliticu; de aceea s'a și ținut, că preotul nu are națiune, și de aceea, dacă noi am căde d. e. sub domnirea Rusiei, nu ar suferi religiunea noastră întru nimic, deși ar suferi ori ce altă parte a existenței noastre.

Alt exemplu:

„*Limb'a Româniloru e limb'a unui poporu republicanu*; și acesta instituțiune și garanția republicană e mai tare de catu tote; ea face că

poporul se aiba comuniunea vietii si libertatea spiritului, adeca se fia *republica* in sensulu celu naturale alu cuventului si atunci, candu i s'au redicatu cecealalte institutiuini si garantie republicane.

„Fiendu spiritul Româniloru republicanu, pe care l'au conserbatu mii de ani in natur'a lui cea originaria precumu areta limb'a loru republicană, nu pote fi mai acomodată pentru d'insii nece una forma de guberniu, decatu form'a republicana. (Pag. 143, 144).

Remarcați acum, ce jocu se face cu cuvântul republică. La pag. 80 ni se spune, că Români, după ce au scăpatu de Bizantini și de Barbari, s'au invoitu să fundeze „doue republice sau ducate.“ Republice sau Ducate! Dar misterul se esplică prin nota de la § 61.

„Ceea ce numescu alte natiuni *statu noua* se cuvene se numimu cu Romanii *republica*, nu numai pentruca asia cere firea limbei nostre, apoi pentru ca statulu românu pana astadi e *republica*, dar' si pentruca cuventulu *statu* că si cuventulu „guberniu“ e forte ambiguu, si de aceea se pote suci forte usioru in defavoarea libertatii.

„Atat'a autoritate avea numele *republica* si inaintea imperatoriloru, in catu de au si introdusu ei *Monarchia*, o au numitu totu deun'a *republica*.“

Noi in locu de *statu* să dîcemu *republică*, fiindcă cuvântul *statu* se poate suci. Dar când despoții romani au păstratu pentru despotiile lor tot numele de *republică*, nu s'a sucitu *republica*?

Și dacă *republica* va să dîcă *statu*, atunci ce insemnează suscitata laudă a *limbei noastre republicane*, care ne arată, să nu alegemu altă formă de *statu*, decât cea republicană?

Altu esemplu. La pag. 9 aflămu următoarea esplicațiune:

„Jureprudenti'a Romana e „*divinarum atque humanarum rerum notitia, justis atque injustis scientia*“ adeca jureprudenti'a Romana e *sistema* de adeveruri juridice si politice carile se deduc cu necesitate logica dein principiale supreme recunoscute si consentite de toti Romanii.“

Cuvintele latine *divinarum atque humanarum rerum notitia, justis atque injustis scientia*, insemnează pe romănesce: cunoscința lucrurilor divine și umane, sciința justului și injustului. Comparați cu această traducere esplicarea D-lui Barnuțiu și concedeți, că la D-sa cuvintele latine sunt numai unu pretestu nepotrivotu pentru a substitui ideile D-sale cu totul osebite de testul latinu.

In alte pasage, unde nu se vede dea dreptul unu jocu de cuvinte, apare totuși o lipsă de ori ce înțelesu folositoru.

Mai nainte amu citatu deja faimoasa notă asupra improprietării generale a Românilor, in care D. Barnuțiu ne mărturiscesce, că nu este cestiune mai greă decât aceasta, și in locu să ne o inlesnească prin luminele D-sale, ne spune numai, că lasă *Statului romănu* să o determine mai departe.

Tot așa de folositoare sunt sfaturile asupra condițiunilor sub care să se consolideze Unirea intre România și Moldova, cestiune gravă pentru țara noastră, și care merită o esplicare lămurită din partea reposatului magistru. Eată ce spune D-sa:

„Unirea Moldovei si a țierei Române se fia *federatiunea* amenduroru suptu unu Duce. *Federatiunea* recunosce si respepta autonomi'a comuniloru, tienuturiloru si pre a amenduroru țieriloru, ele sacrifica numai atatu dein autonomi'a loru catu cere interesele publicu a tota natiu-

nea Româna, in celelalte remanu libere si autonome.“*)

„Comunile si tierile Române prein federatiune nu pierdu nemica dein drepturile si folosele ce au avutu, si natiunea cêstiga *poterea*, pre care n'au avut'o nece nna data si care'i e atatu de necesaria.“

Vine apoi obligațiunea de a reintroduce dreptul romanu, apoi o frasă contra Principelui străinu și contra coloniilor străine — lucruri ce n'au a face cu condițiunile Unirii, și in fine la pag. 94 ni se spune:

„Nu e mai putinu periculosa lips'a *concentratiunii* necesarie, acêsta e lips'a de putere-si duce la anarchia.

„Aci asia dara nu e nemica mai de doritu decatu că Români se nă se conduca in opera unirii de inspiratiuni straine, ci se se conduca de geniulu lor Românu cela ce i a conserbatu pana acumu.“

Așa dar teoria utilă, prin care D. Barnuțiu prepară pe scolarii sei din Iassi la cestiunea cea grea a decentralisării, este, că Moldova să sacrifice din autonomia ei atât cât cere interesul națiunii, ear pe de altă parte să nu fie lipsă de centralizare, căci ne-ar duce la anarchie.

Nu scimu, dacă scolarii D-sale sunt acum mai lămuriti, decât erau și mai nainte, asupra acestei cestiuni.

Dar cele mai curioase pasage sunt acele, unde D. Barnuțiu din lipsă de gândire precisă sau de atențiune la ceea ce scrie, cade in contradicțiuni. D. e.

„Fiendu societatile unu dreptu naturale alu omeniloru, potestatea n'are dreptu a le proibi,

a le pune pedece si dificultati, ele se potu formă de catra cetatiani si fora de concesiune dein partea potestatii“ (pag. 103).

Ănsă in contra *societăților secrete*, d. e. francmasoneria, trebuie să vină intru ajutoru și

„potestatea legelativa *proibindule* pre tote in forma. Potestatea legelativa are se determine ce societati se potu formă cu permissiunea ei, ce baserice, ce comunitati, ce corporatiuni, ne fiendu nece dreptu nece politieu a se formă atari fientie *straine* pe teritoriulu nationalu; dupa legea romana (L. 1. de colleg. D. quod cujuseunque universit.) *corporatiunilc, colegiale, comunile* se potu constitui numai cu permissiunea statului.“ (Pag. 104).

Așa dar: Români la pag. 103 sunt liberi a formă societăți fără *concesiunea* potestății, dar la pag. 104 societățile lor nu se potu constitui fără *permissiunea* potestății.

Altu exemplu;

La pag. 41 se dice despre dreptul consuetudinalu, că „și are fundamentul in consciința cea morală și religioasă a poporului și trăesce in aceasta ca o tradițiune și ereditate națională, ear celu scrisu se nasce comunemente din arbitriuri și din scopuri egoistice și contranaționali.“ Ănsă la pag. 23 cêtimu:

„Dupa ce s'au datu legile regic cea nrai trăre parte a dreptului consvetudinariu s'au prefacutu in dreptu scrisu, totuși au remasu multe nescrise, dreptulu eră necertu (*incerto jure* Pomp. D. 1, 2, L. 2, § 3) si judecii poteau se asupresca si se faca abusuri. Deoi Plebeii au cerutu codice, pre care se nu lu potu suci dupa arbitriulu loru consușii si judecii patriciani ce si cautau nușmai interesulu propriu.“

Dar cea mai insemnată și mai periculoasă contradicțiere a D-lui Barnuțiu este argumen-

*) Pe basa acestui pasagiu s'ar putē uni scolarii lui Barnuțiu și cu separatiștii din Iassi.

tațiunea D-sale din dreptul naturalu; cum noi avem suveranitate peste teritoriul vechi Dacie.

„Ceî ce sîstien, ca nu e nece unu dreptu naturale, și ca totu dreptul e numai positivu si istoricu, sustien totu deuna data, ca nu e nece unu dreptu naturale nece pentru genti, și ca totu *dereptulu* asia numitu *alu gentiloru* (jus gentium) e asemenea numai *positivu si istoricu*.

„Noi ne declaramu în contra acestei triste doctriî si aci cumu ne amu declarat in dreptul publicu înternu si provocamu la ratiune, fontan'a drepturilor omenesci; si la personalitatea gentiloru, carea fiendu comune si naturale acestor'a tuturor, se întielege, ca aceste deu se aiba si *derepturi naturali* unite cu ratiunea si cu personalitatea lor, drepturi mai vechi de catu ver ce autoritate seu conventiune, neviolabili si nedependenti de la aceste si de la puterea precumpanitoria.

„Esistu asia dera, afora de drepturile cele positive ale gentiloru, pre care le au nascutu și le schimbă arbitrinu celor potenti, si unu dreptu nascutu dcin ratiunea gentiloru si nematabile, pre carele de si nu lu recunosc congrésele celor potenti, elu existe cu tote aceste, pentru ca lu recunoscé umanitatea ferecata in catene de acesti'a si condamnata la paupertate si nescientiã; lu recunoscé gentile despoiate de personalitatea lor, sfasciatę si condamnate de dreptulu positivu a fi proprietatea unoru familie fortunata care 'si au edificatu palatiale lor pre mormentele acelorasi; de la autoritatea lu; suprema cea ce da voia asupriiloru a *respinge puterea cu putere* 'si asceptă reinvierea si gentile pre care le au omorit tirani'a positiya, si autoritatii lui cata se se supna tote gentile si tote drepturile istorice ale acestor'a si ale dominatoriloru lor, pentruca acestu dreptu e mai vechiu de catu tote drepturile lor istorice, mai vechiu de catu istori'a. (pag. 181, 182, 183).

Foarte frumos dîsu! Să vedemu însę, in ce raportu stau aceste cu Dacia?

„Prein *dereptulu teritoriului* întielegem dreptulu de proprietate ce are universitatea natiunii Române asupr'a pamentului Daciei, carele in Moldov'a si in Tier'a Românesca in respektu catra straini e *dominium plenum* (cumu dicu politiciii) si *de jure si de facto*; in Besarabi'a si Bucovin'a încă e alu universitatii natiunii Romane si *de jure si de facto*, ma e afeptatu cu serbitute rusesca si nemtiesca“ (pag. 116).

Intrebare: de unde derivă dreptul nostru, adecă dreptul Romanilor, asupra pământului Daciei? Cum, după pasagele elocvente ale D-lui Barnuțiu citate mai sus, întemeiază D-sa suveranitatea noastră teritorială?

Despre aceasta găsimu numai o mică notă lăaturalnică la pag. 124 in următorul cuprinsu: *Romanilor era solemne a lua agrii celor invinși in belu și a-i da la ai lor ca premiu alu victoriei*.

Ori cine simte contradicerea acestor rënduri cu acea argumentațiune din dreptul naturalu. Va să dîcă, noi posedămu Dacia in contra dreptului naturalu invocatu de D. Barnuțiu! Va să dîcă Romanii au venitu cu „putere precumpănitoare,“ au invinsu pe Daci, i-au despoiatu de teritoriu și l'au împărțitu la ai lor, nimicindu naționalitatea supusă!

După asemenea inceputu alu suveranității noastre teritoriale, D. Barnuțiu ar fi făcutu mai prudentu de a nu invocă „personalitatea și dreptul eternu alu ginților despoiate.“

Cu cartea D-sale in mână Rusia ș'ar putē justifică subjugarea Besarabiei și ar putē justifică o subjugare a României întregi, repetindu frasa suscitată din dreptul publicu alu D-lui Barnuțiu: noi Rușii suntemu ca Romanii, nouē ne este „solemne“ a luă agrii celor invinși in belu și a vę împărți România între Ruși ca premiu alu „victoriei.“

Ănsă adevărul nu e nici in una nici in cealaltă din aceste două contradicțiuni ale D-lui Barnuțiu. Adevărul ne pare a fi in propusăciunea, că unu poporu are dreptul de existență națională și teritorială, nu in urma naționalității sale brute, ci numai in măsura contribuiri ei individuale la cultura umanității întregi, și prin urmare, că unu poporu care a remasu indiferentă când s'a spoliatu de o parte a teritoriului seu, de limbă, de tradițiune și de legile sale, a meritatu să le peardă, și că pe de altă parte numai atunci va avè dreptul să-și recăștigel pământul perdutu, când in mijlocul concurenței cu vecinii sei in artele civilizațiunii se va arătă demnu de vechea pozițiune geografică la care aspiră și de suveranitatea ce o reclamă.

Câteva cuvinte ne remănu de țisu in pri vința stilului cărții, de care ne ocupămu. Două pasage scrise cu căldură și bine inspirate ne amu făcutu datoriu a le reproduce este ăntăi celu relativu la Constantin M. din § 44, citatu in partea I a criticei noastre, este apoi acela despre dreptul naționalităților subjugate, citatu in partea aceasta.

Dar alte probe nu am întâlnitu in cartea D-lui Barnuțiu, și nici nu putemu asceptă stilu bunu de la unu autoru, căruia i-am demonstratu in critica de față unu șiru atât de mare de erori in contra logicei și de ambiguități limbistice.

Dacă totuși mai relevămu ăncă vre o câteva pasage relative la stilul D-lui Barnuțiu, este numai pentru a protestă din partea noastră in contra unor expresiuni, ce nu ne paru potrivite cu tonul de demnitate și bunăcuvi-

ință, ce trebuie să caracterizeze producțiunile științifice.

Despre „perucherii“ ce după opiniunea D-lui Barnuțiu ni-i va aduce Principele străinu pentru a ne „stoarce,“ amu vorbitu mai sus. De același calibru sunt următoarele expresiuni:

„Congresele si conferintiele principiloru aru fi numai congrese si conferintie de talhari, asemenea si conventiunile si traptatele loru asupr'a gentiloru numai conventiuni si traptate de talhari. (pag. 182).

„In ultra domnii franci si italieni afora de aceea ca aru introduce absolutismu si in tierile Româniloru, spre carele sunt aplecate tote dinastiele, ei ar umplé posturile cu de ai loru, si pre Români in juriati si nemultiamiti i aru traptă că pe rebeli. Apoi candu aru vedé Români pre domnulu francu seu italianu incungiuratu de toti arlechinii, frachinii, si favoriti culesi dein tota Gali'a si Itali'a, si inaintati la grade inalte politice si militari cu delaturarea Româniloru, si candu aru vedé toate prensoriele Românie unite pline de Români pusi in fera dreptu crimeni politici, etc. (pag. 160).

„Se aiba Români grigia speciale de marginele teritoriului loru că se se intareasca cu locuitori Români pre malulu Dunarii, care acum è furata. (pag. 141).

„Se nu fia condamnatu Români a tîené tote sambetele si serbatoriele jidovesci, si a' si cumpară imbracamentulu, pana si pana de tote di-
lele de la jidovi, nemi si alte *adunature*, &c. (pag. 106).

„Comuniunea utilitatii si salutea tuturor (salus omnium), pre care o doresce si o voescé totu Românulu areta si necesitatea comuniunii drepturiloru si a detoriiloru, ca-ci ar' fi contradicțiune, că unii se se bucuré numai de fosele unite cu proprietățile intense, cu posturile grase.“ (pag. 181).

O altă injosire, ănsă nu în expresiuni, ci din nenorocire de mai adâncu, se află la pag. 11.

„Jureprudenti'a Romana nu desparte sistem'a juridica și politica de catra morale și religiune asia cumu facu politicii Franci și Germani mai noii; acesti'a credu, că legelatiunea cu atatu va fi mai deplinita cu catu va fi mai departata și mai desbracata de tote ideele și sentimentele natiunii cele religioase, morali și omenesci.“

Aceasta nu este adevăratu, și noi nu ne putem ascunde impresiunea ce ne-a făcutu de a vedè o carte de școală desceptându în spiritul studenților prin asemenea propuneri neesacte ura în contra culturei a doue națiuni, care ne sunt superioare în toate privințele și de la care avem încă multe de învățatu. Noi provocămu pe ori cine să ne citeze unu singuru politicu germanu sau francesu, care să fi cređutu, că legislațiunea va fi cu atât mai bună, cu cât va fi mai desbracată de toate ideile religioase, morale și omenesci. Până când ni se va dà această dovadă, noi, din câtă cunoscință avem despre autorii *germani* și *francesi*, repețimu că acea aserțiune este unu neadevėru neiertatu într'o carte de știință.

Ne oprimu aci și ne grăbimu a termină infine această prea lungă critică.

Penibilă trebuie să fi fostu impresiunea ei asupra lectorilor, ănsă penibilă a fostu și pentru noi lectura cărții D-lui Barnuțiu și sarcina de a o urmări în toate sinuositățile ei.

Numele acestui barbatu și meritele necontestate ce și le-a dobânditu în anii 1848 și 1849 pentru Români Transilvani sub impjurările cele mai grele, ne-au impusu datoria

a ține samă și de lucrarea sa științifică, și nu este a noastră vina, dacă singurul tribut ce amu pututu aduce reputațiunii sale, a fostu numai silința și atențiunea încordată, cu care i-am cetitu cartea.

Mai departe nu eră în stare și nu eră în dreptu a merge respectul nostru pentru Barnuțiu. O reputațiune câștigată în luptele din Transilvania de la 1848 și 49 nu putea să prefacă croarea în adevėru, fauatismul în umanitate, despotismul în școală liberală. Și dacă Simeon Barnuțiu s'a alunecatu pe această cale falsă, togmai numele lui ne-a provocatu a-lu combate și a-i respinge eroarea, pentru ca nu sub bandiera acestui nume cunoscutu de Români să se introducă contrabanda neadevėrului în politica României libere.

O norocire pentru noi este, că erorile fundamentale ale acestei școli sunt susținute prin cartea magistrului ei într'unu modu așa de imperfectu, cu argumente slabe, cu demonstrațiuni false și cu o lipsă de spiritu științificu, precum n'am fi cređutu cu puțință a o află într'o carte de știință. Frasa din prefațiunea școlarilor D-lui Barnuțiu:

„Potemu asecură pe ori cine, ca în scrierile lui Barnutiū generatiunea nostra și cea venitoria voru află tablele dreptului natiunale alu Româniloru, dein care voru invetiă a trai că natiune libera, chiamata de a avè partea sa legitima în vieti'a poporeloru regenerate“

caracterizează — nu scrierile lui Barnuțiu, ci increderea ce merită școlarii sei.

Nu, nu, aceste nu sunt „tablele dreptului naționalu“ alu Româniloru, și vai de națiunea noastră, dacă conducerea ei s'ar inspiră vreedată de asemenea principii. În contra lor trebuie să apelămu la adevėrul neștrămutabilu și să le

spunemu, că regenerarea noastră nu poate începe decât în spiritul civilizațiunii moderne, ear nu prin reacțiune la dreptul romanu, și cu atât mai puțin prin rătăcirea la idei barbare, ce nici odată nu au fost realizate în acelu dreptu.

Contra atacului religiunii creștine, doveditu din pasagele citate în partea ăntei a criticei noastre, vomu aduce aminte scoalei Barnuțiu, că celu d'întăiu progresu adevăratu alu omenirii Europene este datoritu creștinismului, care a proclamatu ideea egalității și iubirii frățești între toți oamenii fără excepțiune și a resturnatu astfelu cu dreptu cuvântu imperiul romanu, a cărui religiune putea să „dedice temple virtuții, concordiei și legilor naționali,” dar nu putea să impedece una din petele cele mai negre, care stigmatizează cultura unui poporu, adecă sclavia, sclavie ridicată la Romani în sistemu legalu, admisă și susținută de dênșii în totu timpul, pusă chiar în fruntea jurisprudenței lor, a cărui Institute despre dreptul persoanelor începu cu teribila frasă: *Summa divisio de iure personarum haec est, quod omnes homines aut liberi sunt aut servi* (Inst. I, 3. pr.) adecă: cea mai înaltă împărțire a dreptului persoanelor este aceasta, că toți oamenii sunt sau liberi sau sclavi.

Contra întregii tendințe de a reintroduce dreptul Romanu la noi, de a reinviă prescripțelē cēlor XII table, de a produce luptele agrului publicu, de a redesceptă politica agresivă a vechei Metropole, opunemu faptul decadenței statului Romanu. Care a fostu rezultatul politicei Romane? După ce au învinsu pe rivalii lor, după ce cu o crușime rară au ruinatu 146 a. Ch. vechea Cartaginē, după

ce la 133 au derimatu și Numantia: acum, când Romanii se aflau afară din ori-ce pericolu esternu, când la aparență erau în culmea puterii lor și când aveau să ne dovedească valoarea lor de civilizațiune pacinică,—acum ne desfășură unu tablou de corupțiune și de decadență, precum nu s'a mai vădutu și nu se va mai vedē în Istoria Europei. De la 133 până la 121 sunt revoluțiunile Gracchilor, nădușite cu feru și cu sânge, la 110 apare Marius, la 88 este resboiul civilu cu Sulla, la 73 teribila rescoală a sclavilor, care nu mai puteau suferi jugul dreptului Romanu, la 63 rușinoasa revoluțiune a lui Catilina, și apoi noue resboaie civile între Césaru și Pompeius, între Triumviri și partida republicană, apoi în fine Monarchia — și ce Monarchie! Primul succesoru alu lui Augustu, Tiberiu, este o pildă de spaimă, care indignează consciința Istoricilor de 18 secole; după elu vine Caligula celu nebunu, înaintea căruia senatorii Romani ajungu la ultima turpitudine, apoi vine Claudiu cu faimosul regim alu Mesalinelor și Agripinelor, apoi Nero, tiranul proverbialu al omenirii. Și ceea ce este înspăimântătoru în acestu tablou alu Istoriei Romane, nu este aparițiunea acestor figure desnaturate de omu, dar este faptul, că Romanii le-au suferitu, și-au plecatu capul sub jugul lor, au sfărâmatu toată cultura lumii vechi pentru a primi de la ele *panem et Circenses*.

Dar ce să descriemu noi cu o pană modernă bănuită de parțialitate acele timpuri Romane? Să lăsămu pe Romani să vorbească, să-și descrie înșii pe republicanii lor din secolul I înainte de Christos: „Romanii de astăzi,” țice Sallustu (*Catilina*, capu XII și

XIII) „oamenii cei mai lași ce se potu afla, credu că a face injustiții este o probă de întrebunțarea puterii. Impudicitatea, desfrânarea, toate viciurile au năvălitu peste Roma. Barbații se prostitue ca femeile, femeile își afișează în publicu nerușinarea lor; tinerimea după ce și-a resipitu averea familiară, se aruncă cu ardoare in crime; cu inimele pătate de toate relele, nu există pasiune de care s'ar putè lipsi, și pentru a le satisface, ori-cè mijloace de a câștigă bani și de a-i cheltul le este bunu. Intr'unu statu așa de întinsu și așa de coruptu Catilina a pututu cu cea mai mare ușurință să grupeze in jurul seu o mulțime de oameni dedați la toate crimele și la toate viciile!”

Eacă rezultatele politice romane! Eacă respunsul, ce-lu dă Istoria la frasa D-lui Barnuțiu că *armele și politica au să regenereze pe Români* (pag. 188). Armele și politica au ruinatu pe Romani — o stranie intoarcere a naturei ar fi, când ar regenera astăzi pe Români!

Dar abstragându chiar de la această dovadă istorică și admitându, că dreptul publicu și administrațiunea Romanilor erau cele mai perfecte, totuși tendința de a începe îmbunătățirea poporului nostru prin introducerea dreptului Romanu nu este mai puțin falsă și periculoasă. Dacă Romanii cei vechi au fostu virtuoși și fericiți in statul lor, cauza de sigur nu a fostu jurisprudența lor cea bună, ci din contra ei au fostu cauza jurisprudenței celei bune și aceasta a fostu numai efectul virtuții romane. Faceți întâiu pe poporul românul inteligent și activu, dați-i prin scoli bune lumina și independința de caracteru a adevăratului cetățeanu, și apoi forma juridică,

după care își va întogmi elu relațiunile sale publice și private, vă veni de la sine și va fi acomodată stării sale de cultură. Dar nu începeți cu regulamentare administrativă și cu constituțiune, căci de când e lumea nu s'a regeneratu nici unu poporu prin legi și prin guverne; ci legile și guvernele au fostu numai espresiunea lăaturalnică, rezultatul esternu alu culturei interioare a unui poporu, și a acceptă cultura de la jurisprudență și de la guvernul, ȳrea să dăcă a resturnă ordinea naturală, a introduce spiritul centralisării și patronagiului guvernamentalu, a luă cetățeanului increderea in sine însuși, acelu prețiosu *selfgovernment*, care elu singuru plătesce mai mult decât toate codificațiunile publice și private și care este unica bază solidă a adevăratei democrații.

Contra ultimei consecințe a scoalei Barnuțiu de a opri comerțul străinilor și de a goni mai ales pe evrei afară din țară ca periculoși existenței române, ȳopenemu ideile fundamentale de umanitate și de liberalismu, pe care sub nici unu cuvântu, pentru nici unu timpu și cu nici unu pretestu nu este permis a le infrânge.

Mulțimea străinilor și in special a Evreilor in țara noastră este unu simptomu a unui mare rău, nimeni nu o neagă. Dar ce mijlocu nechibsuitu de a atacă simptomul și de a lăsa răul, sau cel puțin de a atacă mai întâi simptomul cu speranța de a îndreptă mai pe urmă răul!

Răul nostru este lipsa de activitate și lipsa de știință in poporul românul. Odată aceste defecte date, totu comerțul și toată știința trebuiă să devină străine, și străinii au fostu

prin urmări în mijlocul răului reprezentanții părții celei bune, de care nu se poate lipsi unu stat fără a peri. Evreii au susținut la noi activitatea comercială, scoalele din Franța și Germania ne au dat ideile de cultură. Noi numai atunci ne putem lipsi de aceste auxiliare străine, când vom fi înșii în stare a le suplini din propriul nostru fond național. Dar această suplinire se vede prin faptu pozitivu, adică prin însași activitatea noastră comercială și prin însași inteligența noastră, dar nu prin negațiunea existenței străinilor. Pe evrei îi vom înălțura când vom fi cel puțin tot așa de activi ca și dășșii, ideile germane și franceze le vom înlocui, când ale noastre voru fi tot așa de mature și solide. Până când însă aceasta nu este, a începe persecuțiunea contra străinilor, vrea să dăcă a desfrăna barbaria în contra libertății, a susține obscurantismul în contra inteligenței.

Singura noastră cale de salutare este în lățirea cunoștințelor, și ori ce timpu, care afară din această sferă ni se consumă cu intoleranță și cu exclusivismu așa numitu nationalu, este unu timpu perdutu spre ruinarea Statului nostru.

„Naționalitatea“, dacă acestu cuvântu vrea să aibă unu meritu și o valoare, nu poate fi unu pretecestu, sub care să se ascundă egoismul și barbaria, și ținta noastră în viitoru nu este de a ne păstră numai limba și sângele și teritoriul brutu, fără altă aspirațiune mai nobilă. Pe această treaptă stau și Indianii sălbatici din America, dar de aceea Indianii din America constituie o hordă și nu o națiune. Limba și sângele și teritoriul sunt elemente prețioase ca mijlocu spre unu scopu mai înaltu, și

acestu scopu nu poate fi altul decât progresul civilizațiunii omenesci prin toleranță și știință, prin bună stare materială și morală potrivită totdeauna cu meritu culturai unui poporu. Dar a susține mijloacele prin unu sistem care nimicesce scopul, este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice, ce se potu închipui.

Ceea ce nimeni s'aru fi creșutu cu putință în secolul al XIX-lea, la noi s'a întâmplatu. S'au gășitu Profesori din învățământul publicu și bărbați din așa numita partidă liberală, care să se facă agenții motori ai persecuțiunii, s'au gășitu preoți creștini, care să se fălească în adunări publice cu ura ce o poartă în contra deaproapilor lor de altă credință. Și unii și alții au uitatu rațiunea existenței lor, au uitatu că știința și libertatea sunt focarul toleranței umanitare, au uitatu că religiunea creștină este iubirea necondiționată a tuturor oamenilor fără excepțiune.

În ori-ce masă de poporu, și cu atât mai mult în masa unui poporu încă necultu, există pe lângă însușirile cele bune și unu instinctu ascunsu, teluricu, brutalu, pe care toți oamenii de bine și toate dispozițiunile salutare caută a-lu ține în josu, a nu-i permite eșirea la lumina zilei, de care nu este vrednicu. În acestu instinctu se concentrează relele naturai omenesci: lenea, injustiția, invidia contra celui mai bunu și crușimea săngeroasă. Să nu ne atingemu, să nu deslegămu acestu elementu diabolicu! Secule nu sunt de ajunsu, pentru a-lu înfrăna înapoi și a readuce poporul pe calea adevărului și a binelui, și adese sunt ruine nereparabile singura remașă, ce atestază existența lui de odinioară.

Apelul la acestu instinctu inamicu naturai

omnesci — eacă rezultatul fatalu, la care ne-ar duce scobala lui Barnuțiu. Din norocire noi nu suntem încă așa de departe; sunt numai încercări, încercări deabia teoretice, care tindu să ne alunecă spre acea prăpastie a peirei.

Ănsă de aceea ne a fostu o datorie de a desveli sistemul în toată golițiunea lui și de a-lu combate, pentru ca oamenii de bunu simțu, adevărații iubitori ai națiunii române, să scie, unde voru să ne ducă tendințele școalei Barnuțiu.

Ceea ce ne susține curagiul in mijlocul acestei confusiuni a timpului este încrederea neclintită că, dacă s'a întemplat vre odată ca civilizațiunea să invingă barbaria, nu s'a întemplat nici odată ca barbaria să invingă in modu durabilu civilizațiunea, și in lupta acestor doué elemente nu incupe indoială, alu cui va fi viitorul!

Titu Maiorescu.

DIN CARPAȚI.

Fragmente

BISTRITĂ.

(Fine).

— Pe plute, pe plute! strigă Simion, eată-ne la Caldare.

Abie avurēmu timpu să ne aruncămu pe plute și să ne imbrăcămu și eată-ne intr'unu locu mai inspăimântătoru decât celu prin care trecusemu cu doué ore mai înainte. Piscurile munților se plecau unele spre altele și Bistrița părea a trece prin mijlocul unui singuru

munte, in care vnetul valurilor eră grozavu. In asemenea locuri pluta face in cinci minute calea ce face in altele in mai multe oare; ea aleargă ca gândul și munți și stânci zboară, se arată și disparu in dreapta și in stânga ca nisce fantome fantastice. Spectaculul deși mai grandiosu nu mai eră nou și neacceptatu pentru noi, și grabnica deprindere ne alungă ori-ce emoțiune.

— Vedeți stâncă asta ce ese ascuțită din mijlocul apei?

— Vedemu.

— Se cheamă *Peatra lui Vlad*, fiindcă aici s'a nenorocitu unul numitu Vlad cu toate rudele lui, voindu să părăsească munții și să se așede in vale.

— N'a scapatu nici unul dintr'ai lui?

— Nici unul! Șiroiul e pre mare ca să se poată impotrivi cineva. Când Bistrița se face liniscită in vale, poate că creștinii care ședu pe acolo voru fi culesu și îngropatu oasele lor. Sunt mai multe stânci care se numescu după Români care au peritu. Mai incolo veți vedè *Peatra lui Stan* și la *Toance Peatra lui Toader*.

— Cine a fostu acelu Stan?

— Staț a fostu unul din plutașii cei mai inimoși. Primavara când nime nu îndrăzneă să se coboare pe plută nici macar cale de o sută de stânceni; elu se coboreă pe catarguri in jos până la Peatra.

— Ce feliu, pe catarguri?

— Vedeți că primavara când zăpeșile se disghiață și șiroașele sunt mari, apa e așa de răpede, încât te duce de la Dornă până la Peatră intr'o jumătate de di, unde vara trebuie să mergi doué, trei, chiar și patru zile. Pe atunci plutele nu se potu coborî fiindcă nici